En ångmaskinsritning.

På äldre tiders kopparstick eller förhandsskisser äro ej sällan många viktiga detaljer felaktigt återgivna eller helt borttappade. Mera sällan påträffar man verkliga linearritningar av vilka man får exakta uppgifter om den avbildade maskinens dimensioner och skala.

Den på sid. 28 reproducerade ritningen är den äldsta bevarade ångmaskinsritningen i Tekniska Museets arkiv. Den är daterad oktober 1806 och utförd av gruvingeniören Thomas Stawford vid Höganäs Stenkolsbolag.

Ritningen hänför sig till en ångmaskin, som av Höganäs Stenkolsbolag beställdes från England år 1797 och stod färdig att tagas i bruk år 1799. Under de därpå följande åren fram till år 1805 ombyggdes och förbättrades den tills den fick det utförande, som framgår av ritningen. Cylinderdiametern var 28 tum och slagantalet 15 pr min. Den drev en pumpsats på $9^1/_2$ tums diameter och 6 fots rest. Denna ångmaskin torde ha varit den tredje i ordningen i Sverige. Den första uppsattes av Mårten Triewald vid Dannemora gruvor år 1728 och den andra vid Persbergs gruvor år 1761. Den senare, som befanns olämplig i Persberg, köpte Höganäsbolaget av Jernkontoret år 1800 för att uppsättas vid ett då nyöppnat schakt. Utvecklingen vid detta stenkolsfält tog en sådan fart att under de följande åren ett flertal maskiner anskaffades från England. År 1804 kom Samuel Owen till Stockholm och uppsatte då till att börja med en ångmaskin på Lidingön nära Stockholm, varefter följde ett flertal anläggningar över hela Sverige bl. a. i Dannemora och Stockholm samt senare även i Höganäs.

Ett ganska stort antal ångmaskiner voro sålunda i drift redan under det första decenniet av 1800-talet, och av dessa finnes endast nämnda ritning bevarad enligt vad hittills gjorda efterforskningar givit till resultat, varför museet vädjar till alla intresserade att lämna upplysningar om några liknande tidigare eller samtida ångmaskinsritningar finnas bevarade i privat ägo, så att noteringar därom kunna göras i museets arkiv och på så sätt vid behov komma forskningen till godo.

Erik Landberg.

Industrihistoriska minnesmärken.

Vid Häfla Övre bruk i Skedevi sn., Östergötland, finnes en väl bevarad hammarsmedja innehållande förutom den enda i landet kända tyskhärden en vattendriven hammare av 1700-tals typ samt en lancashirehärd med tillhörande hammare av en konstruktion från 1840-talet. Med välvilligt medgivande från Häfla Bruks A.-B. har denna smedja inregistrerats som industrihistoriskt minnesmärke varjämte genom bolagsledningens försorg en restaurering företagits. I samband med en av Föreningen Tekniska Museet anordnad utfärd den 17. juni 1934 uppsattes å smedjebyggnaden en av Smedjebackens Valsverks A.-B. gjuten minnestavla erinrande om att på smedjans plats arbetet pågått från 1682 till 1924. Föreningens ordförande Landshövding Sven Lübeck och Landshövdingen i Östergötlands län Karl Tiselius voro närvarande och berörde i korta anföranden bergshanteringens historia i Östergötlands norra bergslag. Vid tillfället riktades ett särskilt tack till Häfla Bruks A.-B:s mångårige dispo-

80-årige mästersmeden Carl Gustaf Hellberg vid Häfla Övre Bruks äldsta stång-järnshammare.

Från minneshögtidligheterna vid Häfla den 19. juni 1934.

Monument över Erik Johan Ljungberg, f. 1843 d. 1915, rest vid Domnarvet den 23. sept. 1934. Disponent för Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. åren 1875—1913.

Vid Wira Klingsmedja den 9. september 1934.

nent, Emil Ljungström, som lagt ned ett intresserat arbete även för bevarande av den gamla hammarsmedjan. Förutom föreningens medlemmar hade ortsbefolkningen talrikt mött upp vid smedjan, som under några timmar visades i arbete.

Vid det minnesrika Wira klingbruk, Roslagskulla sn., Uppland, har även-ledes en äldre smedja blivit inregistrerad som industrihistoriskt minnesmärke med ägarens, Brukspatron G. S. Boström, medgivande. I samarbete med Föreningen för Svensk Kulturhistoria anordnade Föreningen Tekniska Museet en dagslång utfärd i Roslagen till olika sevärdheter, varvid ett längre uppehåll gjordes vid Wira klingsmedja, där en minnestavla fastsattes på väggen av Fil. Dr Carl Sahlin. I ett kort anförande redogjorde Intendenten T. Althin för Wira Bruks historia. Till Brukspatron Boström framförde Dr Sahlin ett tack för den omsorg, som lagts ned på smedjans restaurering och underhåll.

Då anslutningen från föreningsmedlemmar varit glädjande stor vid dessa utfärder, komma sådana att anordnas även framdeles.

Torsten Althin.

K. T. H:s deposition av äldre undervisnings-föremål.

I föregående årgång av Daedalus lämnades en skildring av händelseförloppet vid tillkomsten och den successiva utökningen av K. Tekniska Högskolans äldre åskådningsmaterial för undervisningen i mekanisk teknologi. Då Tekniska Museet numera övertagit vården av de historiskt värdefulla föremålen och sannolikt snart får tillfälle att på ett lämpligt sätt låta dem framträda såsom historiskt minnesmärke eller för att komplettera museets samlingar, torde en summarisk presentation av mera betydelsefulla grupper och enskilda föremål vara av intresse. Det som nu återstår av samlingarna synes omfatta största delen av de vid gallringen år 1863 bevarade numren jämte det väsentliga av alla senare förvärv.

De föremål som belysa den för vårt land viktiga tekniken vid metallernas mekaniska bearbetning, utgöra givetvis den största och intressantaste gruppen av samlingarna. Främst representeras här svenskt järn och stål genom prov på alla de under 1800-talet gängse framställningsmetoderna. Tackjärn av olika kvaliteter och för olika ändamål, framställt vid våra förnämsta masugnar, särskilt under 1830—1850-talen men också senare, jämte stuffer av åtskilliga malmer, som därvid kommit till användning, samt ur tackjärnet medelst samtida processer tillverkat stångjärn och stål tilldraga sig uppmärksamheten. Bland i detta avseende numera svåråtkomliga objekt kunna nämnas rödbräckt stångjärn, uträckt samtidigt med färskningen i enlighet med den av Översmedsmästaren J. P. Morell vid Graninge Bruk i Ångermanland år 1831 utarbetade metoden, som sedan under många år med framgång tillämpades vid Svabensverk i Dalarna. Utom åtskilliga vackra prov på stålframställning enligt äldre metoder såsom brännstål, garvstål och hammarstål förekomma tidiga prov på puddelstål, t. ex. från Nyby år 1838. Ett stycke degelgjutstål »av Brolings tillverkning», sannolikt från Sveriges första degelstålanläggning, utgör en stor